

Zprávy a informace

Ke stému výročí narození Františka Lýska

Osobnost univerzitního prof. PhDr. Františka Lýska, DrSc., je jedinečná. Paleta jeho zájmů a oborů lidské činnosti, v nichž získal i mezinárodní uznání, je mnohovrstevná a neobyčejně košatá. Jejich naprostá většina má však i přes svoji vnějšíkovou rozdílnost společného jmenovatele: oscilují v prostoru hudebního umění. V ohnisku jeho profesionálních zájmů se ocitají hudební projevy člověku nejvlastnější – *projevy pěvecké*. Není náhodou, že ve svých metodických spisech staví hudebněvýchovné otázky na této bázi a že i při koncipování své intonační metody a propracovávání jejího nápěvkového systému vychází z bohatého fondu českých a slezských lidových písní.

Vždy živě a s porozuměním reagoval na reálné aktuální potřeby hudební praxe na školách. Protože mohl využít vlastních zkušeností učitele hudby a hudební výchovy, poučeně přistupoval k revizi v té době používaných intonačních metod, které byly založeny na solmizaci a byly neživotně aplikovány do intonačních praktik. Ve snaze přiblížit pěveckou a intonační praxi živé realitě hledá řešení v **nápěvkové intonaci**, jejíž efektivitu spolehlivě a úspěšně ověřila dlouhá řada učitelů hudby na školách v tehdejší Československu i v cizině. Životaschopnost této metody neoslabily ani bouřlivé diskuse provázející její uvedení do praxe. Na stránkách odborných časopisů *Hudební rozhledy* a *Hudební výchova* se ještě v 60. letech 20. století ozývaly hlasy obhajující tonální solmizační metody, přestože již na počátku 30. let si mnozí učitelé hudby uvědomovali jejich bezživotnost a volali po změně. Pěvecké aktivity s dětskými sbory se pak staly pro Lýska nejen nejvýznamnějšími podněcovateli vzniku jeho hudebněpedagogicky a metodicky orientovaných prací, ale i jejich pozdějšími korektory.

Lýsek nesporně náleží k mimořádným postavám **Masarykovy univerzity v Brně**, do jejíž historie se zapsal nejedním průkopnickým činem, a získal tak vysoký kredit a uznání vědecké komunity. Do kulturní historie českého národa vstoupil nejen jako vynikající hudební pedagog a sborníř mezinárodního věhlasu, ale proslul též díky své práci umělecké a vědecké. Jestliže „své“ děti ve sboru a studenty získával fascinujícím zjevením a podma-

nivním přístupem, svým vrstevníkům imponoval především bytostným nepokojem a typickou eruptivní povahou. Svými spolupracovníky a žáky (mezi něž se mohu díky příznivým okolnostem řadit též) byl vnímán nejen jako jeden z nejzanícenějších protagonistů dětského sborového zpěvu a zakladatelů dětské sborové interpretace, ale i jako energický a vášnivý bojovník za zkvalitnění školské hudební výchovy a hudební kultury vůbec. S odstupem let se jeví jako nepochybné, že se do jejich paměti zapsal natrvalo.

Nástin životního úsilí Františka Lýska

Lýskův vztah ke zpěvu jako nejpřirozenějšímu hudebnímu projevu člověka je založen geneticky i sociálně. Narodil se 2. 5. 1904 v Proskovicích u Ostravy. Oba jeho rodiče byli prostí lidoví zpěváci. Učitelství vystudoval ve Slezské Ostravě (1919–23), hned po absolutoriu začal vyučovat na školách – ve Staré Bělé na Ostravsku, v Proskovicích, v Ostravě. Hudebně byl velmi činný již jako mladý učitel: ve Staré Bělé řídil smíšený a dětský sbor a malý orchestr a byl členem učitelského smyčcového kvarteta, ve svém rodišti dirigoval (1924–29) sokolský mužský sbor a trubačský sbor, s nímž vystupoval i v okolních obcích. V letech 1926–29 vyučoval na měšťanské škole v Moravské Ostravě (aprobaci pro vyučování na měšťanských školách získal v roce 1928).-

Deset let (1929–38) působil na státní menšinové měšťanské škole v Jistebníku nad Odrou, kde založil a řídil později velmi známý dětský sbor *Jistebníčtí zpěváci*. Absolvoval s ním řadu koncertních vystoupení v okolí, zvláště v Opavě a Ostravě (v roce 1931 hostoval sbor v rozhlase v Moravské Ostravě), ale též na Slovensku v Dolním Kubíně a Oravském Podzámku. Sbor míval asi padesát dětí, jejichž mimořádné intonační a hlasovou úroveň dosahoval Lýsek vlastní intonační metodou, kterou propracoval v *nápěvkovou intonaci*. Mezinárodní proslulost tomuto sboru přinesla až vystoupení na I. mezinárodním kongresu pro hudební výchovu v Praze v roce 1933 a 1936 a ve Vídni v letech 1935 a 1937. V oblasti dětského sborového zpěvu s ním dosáhl do té doby netušené úrovně – srovnatelné s vyspělými sborovými tělesy dospělých. Protože sbor pod jeho vedením vynikal nejen přednesem vícehlasých aranžmá lidových písní, které sám hojně upravoval, např. *Pomněnky*, *Pampelišky*, *Sedmikrásky*, ale i sborových skladeb českých skladatelů, nahráli *Jistebníčtí zpěváci* svoje dvě první gramofonové desky již v roce 1938. Řadu skladatelů podnítili k tvorbě dětských sborů a k úpravám lidových písní. Své vokální kompozice jim věnovali přední skladatelé – mistři sborového umění Josef Bohuslav Foerster, Jaroslav Kříčka, Zdeněk Blažek, Rudolf Wünsch aj. Činnost sboru byla ukončena po zabrání pohraničí.

Své základní hudební vzdělání Lýsek ukončil v Brně v roce 1932 státní zkouškou z houslí a sborového zpěvu. Na Filozofické fakultě Masarykovy

univerzity v Brně začal v roce 1936 studovat u Vladimíra Helferta a Jana Racka *muzikologii*, ale též *psychologii a pedagogiku*. Po uzavření vysokých škol nacistickými okupanty byl nucen studia přerušit. Pokračoval v nich až po 2. světové válce – v letech 1945–49. Lýskova neobyčejná zvědavost a šíře jeho zájmů ho přivedly k soukromému studiu neurologie a fyziologie. Nepřekvapuje proto, že vysokoškolská studia završuje až ve svých 45 letech doktorátem filozofie na základě disertační práce *Hudebnost mládeže školou povinné*.

V době okupace (1938–45) byl učitelem na pokusné škole v Otrokovicích (tehdejší Baťově), kde vedl dětský sbor, s nímž realizoval 36 veřejných koncertů, 13 rozhlasových pořadů a nahrál 5 gramofonových desek. Po válce působil na střední škole v Brně, kde roku 1945 založil dětský sbor, který se stal základem pozdějšího *Brněnského dětského sboru*, v jehož čele stál až do své smrti. Pod jeho vedením se sbor vypracoval mezi nejvyspělejší tělesa svého druhu v Československu (do povědomí hudební veřejnosti vešel jako Lýskův dětský sbor). Jako pamětník jeho koncertů mohu dosvědčit, že sbor fascinoval své posluchače nejen nevšední, vzácnou intonační čistotou a zvukovou průzračností, ale též vyspělou hlasovou technikou a promyšlenou dramaturgickou výstavbou svého programu. Díky svým kvalitám podnikl četná koncertní turné nejen po vlasti, ale i v zahraničí – v Rakousku, Maďarsku, Bulharsku, Itálii, tehdejší Německé spolkové republice a v Anglii, kde dosahoval mimořádného uznání a vysokého ocenění.

Brněnskému hudebnímu životu a školství zůstává Lýsek věrný až do konce svého života: v letech 1948–51 vyučoval psychologii a pedagogiku *na hudební a dramatické konzervatoři* i na nově založené *Janáčkově akademii múzických umění*, současně byl i členem brněnské komise pro státní zkoušky z hudby (1948–55). Jeho nejvýznamnějším vysokoškolským působištěm se stala Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, kde jako docent vybudoval *katedru hudební výchovy* a vedl ji až do roku 1970 (od roku 1951 na Vyšší škole pedagogické, od r. 1959 na Pedagogickém institutu a posléze opět na Pedagogické fakultě tehdejší Univerzity J. E. Purkyně). V roce 1961 byla jeho práce oceněna titulem *zasloužilý umělec*.

Na všech školách, kde působil, vždy vybudoval dětský sbor, a to prakticky z ničeho a bez tradic. Malé zpěváčky svých sborů systematicky a metodicky vedl k hudbě a kultivoval pomocí nápěvkové intonační metody. Všude rozvíjel bohatou hudební organizační a osvětovou pedagogickou a psychologickou činnost. V roce 1964 byl jako první v historii československého vysokého školství jmenován *univerzitním profesorem* pro obor hudební výchova. Jmenováním *národním umělcem* (1975) vyvrcholila dlouhá řada poct a vyznamenání, jimiž bylo oceněno rozsáhlé a významné celoživotní dílo prostého a poctivého českého kantora. Poprvé v historii české kultury byl tímto titu-

lem poctěn sbornistr. Jeho nesmírná pracovitost a nezdolná vitalita však neznaly mezí: ve svých 70 letech (v roce 1974), kdy již opustil řady vysokoškolských učitelů, získává hodnost *doktora pedagogických věd*.

Až do posledních dnů svého života (zemřel 16. 1. 1977) vystupoval jako zanícený pedagogický optimista: byl přesvědčen, že každé dítě je vybaveno hudebními dispozicemi schopnými dalšího rozvoje a že i děti na základní škole jsou již schopny zpívat vícehlasá hudební díla. Jako sbornistr mnohokrát prokázal oprávněnost tohoto tvrzení. Byl zapáleným a neúnavným hudebním pedagogem, učitelem s vrozeným hudebním i pedagogickým talentem. V historii hudební pedagogiky a didaktiky zaujímá nezastupitelné místo jako **tvůrce nápěvkové intonační metody**, která našla široký ohlas v řadách hudebních pedagogů a muzikologů a jejíž životaschopnost neúnavně dokazoval aplikací ve svých dětských sborech i jako vysokoškolský učitel v metodické přípravě příštích učitelů hudební výchovy. V odborných kruzích je znám i jako vynálezce intonační fonogestické pomůcky *Nápěvku*, která umožňovala zvukovou fixaci notového písma. Na mezinárodních konferencích otevíral aktuální hudebněpedagogické a didaktické problémy a za účasti hudebních pedagogů a muzikologů z celé Evropy nabízel jejich řešení.

Jako přední český *protagonista dětského sborového zpěvu a zakladatel dětské sborové interpretace* překypoval neobyčejnou vitalitou a energií, silným vnitřním zaujetím, osobitým projevem dirigentským a nesmírnou láskou k hudbě a k dětem (filmový dokument *Zpěváčci bez křídel* jedinečným způsobem zaznamenává osobitý styl jeho sbornistovské práce). Se sbornistovskou činností úzce souvisely jeho drobné práce kompoziční, umělé sbory i skladby nástrojové, četné úpravy lidových písní a stálá a plodná spolupráce s rozhlasem, televizí a filmem. V letech 1933–36 vedl v ostravském rozhlasu lidové besedy a proslovil četné rozhlasové přednášky. Zanedbatelná není ani jeho práce folkloristická: v letech 1936–37 vedl kurz lidové písně při lidové škole v Mor. Ostravě, byl členem moravskoslezského výboru *Státního ústavu pro lidovou píseň*, v *Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Brně* je uloženo na 1300 jeho zápisů lašských a slezských písní.

V oblasti vědeckovýzkumné je považován za *zakladatele hudebněvědeckých konferencí*, jejichž tradice se datuje od roku 1965. Systematicky rozvíjel jejich tematickou základnu, aby mohl pokrýt nejen sféru tvůrčí, ale i interpretační a apercepční. Inspirativním způsobem přispěl i k rozvoji muzikologického bádání a výzkumu. Svě teoretické závěry konfrontoval s poznatky psychologie, fyziologie, neurologie a pedagogiky a na nich budoval svůj systém hudebněvýchovných metod. Věnoval se především pedopsychologickému výzkumu hudebnosti mládeže a dětského hudebního vnímání, a to v úzké návaznosti na hudebněvýchovnou praxi. Všechny své zájmy a akti-

vity sceloval v bohaté publikační činnosti přednáškové a redakční, a to doma i v zahraničí.

Odkaz Františka Lýska

Těžiště Lýskova literárního odkazu spatřujeme v jeho muzikologických a hudebněpedagogických monografiích.¹ Pro jeho hudebněpedagogické dílo jsou příznačné tři skutečnosti. Vždy se klonil k názoru, že všechny problémy, které hudebněvýchovná praxe přináší, lze účinně řešit jen tehdy, budou-li nahlíženy:

1. ze široké *platformy teoretické*,
2. v *kooperaci* s příbuznými a hraničními vědními disciplínami, především s fyziologií, neurologií, muzikologií, psychologií a pedagogikou,
3. s vědomím subordinace a závislosti muzikologických a hudebněpedagogických oborů *na hudbě jako fenoménu uměleckém*.

Není pochyb o tom, že v jeho díle může i soudobá hudební pedagogika nalézt ne jeden podnět k řešení aktuálních problémů, které před ní vyvstávají v důsledku rozpadu hodnotových kritérií odrážejících rozpaky a úzkosti postmoderní společnosti a v souvislosti s nebyvalou výrazovou a žánrovou rozrůzněností novodobých hudebních proudů.

Literatura

- HARTUNG, A. Zum 70. Geburtstag von František Lýsek. *Musik in der Schule* 1974, roč. 25, č. 10, s. 405–406.
- PEČMAN, R. Dílo Františka Lýska. *Hudební rozhledy* 1964, roč. 17, č. 8, s. 329.
- RAJMON, R. Nad publikacemi Františka Lýska. *Estetická výchova* 1967, roč. 9, č. 5, příl. Hudební výchova, s. 8–9.
- Sborník k nedožitým osmdesátinám národního umělce Františka Lýska*. Brno: Pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 1984. 57 s.
- Sborník pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně k 65. narozeninám Františka Lýska*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1969. 183 s.
- SEDLÁKOVÁ, L. *Národní umělec prof. PhDr. František Lýsek, DrSc.* Bibliografie. Brno: Státní pedagogická knihovna, 1976. 63 s.
- SPOUSTA, V. František Lýsek – umělec – vědec – pedagog. *Opus musicum* 1994, roč. 26, č. 5/6, s. 152–154.
- SPOUSTA, V. K Lýskovu hudebněvýchovnému dílu metodickému. In *Musica viva in schola XII*. Sborník Pedagogické fakulty MU, č. 13. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 169–171.
- SPOUSTA, V. K nedožitým devadesátinám Františka Lýska. *Universitas, revue Masarykovy univerzity v Brně* 1994, č. 1, s. 52–53.

Vladimír Spousta

¹ Úplnou představu o jeho mnohostrannosti a odborné erudici lze získat nahlédnutím do bibliografického soupisu jeho prací, který zpracovala L. Sedláková (1976).

Bridges Across Boundaries – zpráva o pracovním semináři

Ve dnech 12.–14. května 2004 se v Brně uskutečnilo první pracovní setkání účastníků projektu „*Bridges across Boundaries, Cross-disseminating quality development practices in Southern and Eastern Europe*“. Jedná se o dvouletý projekt v rámci evropského programu Socrates (Accompanying Measures, Socrates Action 8), jehož cílem je „vystavění mostů přes hranice ve smyslu sdílení postupů a zkušeností v řízení kvality v jižní a východní Evropě“. Hlavním odborným garantem projektu je John MacBeath z univerzity v Cambridge, spoluautor známé publikace „*Self-evaluation in European Schools*“ (ISBN 0-415-23014-4), která se v mnoha zemích stala opěrným pilířem v péči o kvalitu při zavádění autoevaluačních procesů do života škol. Partnery projektu jsou zástupci pedagogických pracovišť z řady zemí – Itálie, Maďarska, Polska, Řecka, Slovenska, Švýcarska a také České republiky. Českou účast koordinuje Ústav pedagogických věd FF MU v Brně (vedoucím týmu je Milan Pol) a za českou stranu se ho budou účastnit také vybrané školy, které v následujícím roce budou pracovat podle rámce „SEP“ („Self-evaluation profile“) z výše uvedené publikace, který jim má napomoci implementovat autoevaluační procesy.

Výstupem projektu, který je plánován na 21 měsíců, bude vydání ekvivalentu této publikace v pěti východoevropských jazycích. Oproti originálu však nové překlady budou obohaceny o případové studie škol z jednotlivých participujících zemí, čímž bude naplněn *stěžejní cíl projektu* – zprostředkování poznatků a zkušeností s autoevaluací co nejširší veřejnosti, zejména v zemích, kde myšlenka autoevaluace vzdělávacích institucí není ještě pevně zakotvena. Výsledkem tak bude nejen příležitost porovnat situace v různých evropských zemích, ale zejména možnost stanovit měřítka a vytvořit vlastní autoevaluační nástroje vhodné pro daný sociokulturní kontext. Fakt, že se nebude jednat jen o pouhý lingvistický překlad, potvrzuje i skutečnost, že pro překladatele z jednotlivých zemí jsou připraveny dva společné pracovní semináře, na kterých budou vyjasňovány přesné významy vybraných odborných termínů. Poslední akce celého projektu, mezinárodní konference v maďarském Pilisborosjenu, se uskuteční na podzim 2005. Měla by pomoci zhodnotit dosažené výsledky projektu, ale také identifikovat další vhodné kroky potřebné pro rozšíření myšlenky a praxe autoevaluace škol. Na konferenci proto budou pozváni nejen zástupci jednotlivých participujících škol, ale i představitelé řady sfér odborné veřejnosti.

Jednou z platform komunikace účastníků projektu, ale také informování širší zainteresované veřejnosti, budou webové stránky. Jejich vytvořením byl pověřen Ústav pedagogických věd FF MU v Brně (dostupné na: www.phil.muni.cz/ped/selfevaluation). Stránky budou obsahovat ma-

teriály zejména v angličtině, ale částečně také ve všech jazycích zúčastněných zemí. Pomocí Internetu tak budou zprostředkovány nejen informace o celém průběhu projektu, ale poskytovány i nejrůznější nástroje vztahující se k péči o kvalitu, k zavádění autoevaluace. Školy, které se projektu zúčastní, zde budou moci prezentovat své zkušenosti a postřehy ze zavádění autoevaluačních mechanismů.

Brněnský seminář se zaměřil zejména na vyjasňování otázek souvisejících s vlastní realizací projektu. První den účastníci představili školské systémy jednotlivých zemí. Z prezentace a následných diskusí vyplynuly podobnosti i rozdíly ve zkušenostech a úrovni jak při provádění autoevaluace, tak při celkovém hodnocení vzdělávacích systémů. V závěru vystoupil s přednáškou John MacBeath, jenž celou problematiku uvedl do globálnějšího kontextu. Poukázal zejména na skutečnost, že celá řada škol není připravena a někdy ani ochotna měnit styly své práce. Proto je nutné jim odpovídajícím způsobem přiblížit možnosti a výhody spjaté s autoevaluací, což představuje cestu k efektivnímu zavádění těchto procesů do škol i v případě, kdy okolní systém není dané myšlence ideálně nastaven. I proto vznikl tento projekt. Následující den směřoval zejména k otázkám způsobu výběru jednotlivých škol, projektování akčního výzkumu a k uspořádání národních seminářů, na kterých se vybrané školy budou prezentovat. Závěr tří denního semináře věnovali účastníci hledání konsensu při koncipování institutu „kritického přítele“ – stěžejní opory, rádce i konstruktivního kritika v celém procesu zavádění autoevaluace do škol v jednotlivých zemích. Podařilo se ustanovit nejen schéma vnitřních podpůrných vztahů, ale také vyjasnit si, na čem by měly být založeny: na důvěře, diskrétnosti, taktu a podpoře osobní i odborné. Kritickými přáteli účastníků z nových zemí EU se stali ti, kteří již s aktivitami autoevaluace, založenými i na uvedené publikaci, mají jisté zkušenosti (v případě českém jsou to kolegové z Řecka).

Přínos projektu vidíme v několika rovinách. Pro školy přímo zapojené se rýsuje možnost hlubšího posouzení jejich fungování, efektivity práce, studia i úrovně a možností vzdělávacího zařízení. Kladem bude i příležitost k navázání přímé spolupráce se zahraničními institucemi, sdílení zkušeností a poznatků nejen v průběhu projektu, ale i po jeho skončení. Pro ostatní školy se jeho výstupy mohou stát nejen důležitým zdrojem informací o možnostech zapojení se do mezinárodních grantů či projektů, ale umožní jim také pro vlastní potřebu získat a následně modifikovat evaluační nástroje a postupy. Projekt však může přinést i řadu širších poznatků o procesech zavádění autoevaluačních mechanismů, čímž může být zajímavý i pro školskou politiku, resp. pro výzkum a rozvoj škol.

Jana Vašátková. Martin Skutil